

آسایش مسافران در کاروانسراهای مناطق کویری با تدابیر معمارانه

مریم سید حمزه^۱، بهمن سلطان احمدی^۲

۱. کارشناس پایگاه مطالعاتی راه ابریشم، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری،
Maryam.s.hamzeh@gmail.com

۲. کارشناس ارشد مهندسی معماری اسلامی، پژوهشگر حوزه راه های تاریخی ایران،
Bahman.s.ahmadi@gmail.com

چکیده:

اقلیم یکی از مهم ترین عوامل محیطی مؤثر در طراحی و شکل گیری در معماری است. طراحی براساس اقلیم همواره بر فرم و نحوه استفاده از بنا تأثیر گذاشته است. اقلیم گرم و خشک به عنوان وسیع ترین اقلیم ایران، در ایام مختلف سال، ساکنین خود را به دلایل شرایط آب و هوایی ویژه دچار چالش می کند. ایرانیان همواره برای فراهم آوردن بیشترین حد آسایش برای زیستن به کمک راهکارهای گوناگون به زندگی مسالمت آمیز در کنار طبیعت روی آورده اند. یکی از این مکان های زیست کاروانسراها هستند. کاروانسراها با ماهیت اسکان برای مسافران و به دلیل قرارگیری در حاشیه کویر همواره در معرض آسیب های اقلیمی می باشند. در کاروانسرا موضوع امنیت و آسایش برای مسافران و حیوانات باربر از اهمیت ویژه برخوردار است. یکی از دلایل تنوع در طرح و الگو کاروانسرا ناشی از همین خصوصیات اقلیمی و جغرافیایی هر منطقه می باشد. در مناطق گرم و خشک برای تأمین این آسایش از الگو و عناصری همچون حیاط مرکزی، استفاده از مصالح آجر، پوشش گنبدی شکل فضاها، قرارگیری اصطبل حیوانات پیرامون دیوار بیرونی، عایق بندی بام، بادگیر، استفاده از ایوان به عنوان فضاهایی نیمه باز و ساماندهی فضایی براساس شرایط اقلیمی و... می باشند. این تدابیر معمارانه در شیوه ساخت و طراحی کمک به آسایش مسافران در مناطق کویری کرده است؛ که حتی امروزه نیز می توان از کاروانسرا با همان کاربری سابق در تمام طول سال برای گردشگران قابل بهره برداری باشد. این مقاله براساس بررسی های میدانی از کاروانسراهای مناطق گرم و خشک به تحلیل فضاهای کاروانسرا پرداخته است و همچنین براساس مطالعات کتابخانه ای حاصل گردیده است. این مقاله می تواند پایه پژوهشی برای تحلیل دقیق شاخص های کمی اقلیمی کاروانسراها براساس نرم افزارهای اقلیمی باشد.

کلمات کلیدی: اقلیم، آسایش، کویر، گرم و خشک، کاروانسرا.